לא הוו צריכי. שנסתפקו מן המן שנכלליהם: אל ארץ נושבת. מעבר הירדן ואילך שהיא משובה מארץ סיחון ועוג כלשנכתן במשה שהיה מתאוה ליכנס לה וקרי לה טובה[ב]: קצה ארץ כנען. בערבות מואב ששם מת משה שהיא ארץ האמורי ועל שפת הירדן שהוא קצה כניסת ארץ כנען: חסר שלשים. שנסתפקו מעוגות שהוציאו ממצרים לכתיב (שמות טז) ויסעו מאילים ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילים ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני וכתיב בתריה בשבתנו על סיר הבשר וגו' וכתיב (שם) הנני ממטיר לכם לחם אלמא בשאה עשר באייר המן התחיל לירד[ג]: ויבכו בני ישראל. שלשים יום עמדו בערבות מואב לבכי ומשלמטוה יהושע להסיעון הכינו להם צידה לדרך ג' ימים ובשלישי עברו את הירדן דכתיב בעוד שלשת ימים וכתיב בעשור לחדש הראשון: לא שלשים ושלשה למפרע. והן עשרה שניסן ועשרים וג' דאדר למפרע והוא שבעה באדר ו' ימים עברו ממנו ועשרים ושלשה הרי כ"ט שאדר חסר הוא[ד]: שלש מנות. חדש וערלה וכלאים: בכניסתן לארץ. שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו: והוא הדין שינהגו. החדש מפורש בו מושב וקסבר כל מקום שאתם יושבים משמע וערלה וכלאים מק"ו: שאין איסורו איסור עולם. אלא כל שאה עשר בניסן דכתיב[ה] עד עצם[ו]: ואין איסורו איסור הנאה. דתנן (מנחות דף עח.) קולר לשחת ומתכיל לבהמה: ויש היתר לאיסורו. וביום שאה עשר עצמו איסורו מותר אם יש עומר קרב: כלאים שאיסורן איסור עולם. זרע חטה וחרלן אסורים הנפנים לעולם: ואסורין בהנאה. דכתיב (דברים כב) תקדש[ז] לשון הקדש[ח]: והוא הדין לערלה בשמים. אף הערלה באה בק"ו זה בשני הוכחות אע"פ שהשלישי אין בה שאין איסורו איסור עולם מיהו איסור הנאה הוא ואין לו היתר בתוך ימי איסורו: רבי אלעזר בר"ש. פליג אלאשה וסבר דחדש אינו נוהג בח"ל ערלה וכלאים אינו אלא הלכה או דברי סופרים כדלקמן: כל לאיסורו נוהג בין בארץ בין בח"ל כלאים שאיסורן איסור עולם ואיסורן איסור הנאה ואין היתר לאיסורן אינו דין שינהגו בין בארץ בין בח"ל והוא הדין לערלה בשתים[ט]: רבי אלעזר ברבי שמעון אומר כל

אקרוב עומר והדר אכול אלא למ"ד לאחר ירושה וישיבה ניכול לאלתר לא הוו צריכי דכתיב [1]ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען [ב]אי אפשר לומר עד בואם אל ארץ נושבת שכבר נאמר אל קצה ארץ כנען וא"א לומר אל קצה ארץ כנען שהרי כבר נאמר עד בואם אל ארץ נושבת הא כיצד בשבעה באדר מת משה ופסק מן מלירד[ג] והיו מסתפקין ממן שבבליהם עד ששה עשר בניסן תניא אידך ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וכי ארבעים שנה אכלו והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו אלא לומר לך עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן [2]תניא אידך [3]בשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד מנין שבשבעה באדר מת שנאמר [2]וימת שם משה עבד ה' וכתיב [3]ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום וכתיב [4]ויהי אחרי מות משה עבד ה' וכתיב [5]משה עבדי מת ועתה קום עבור וכתיב [6]עברו בקרב המחנה וצוו את העם לאמר הכינו לכם צידה כי בעוד שלשת ימים [ה]תעברו את הירדן וכתיב [7]והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון צא מהן שלשים ושלשה ימים למפרע הא למדת שבשבעה באדר מת משה ומנין שבשבעה באדר נולד משה שנאמר [8]ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא שאין ת"ל היום מה ת"ל היום [ט]מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש שנאמר [9]את מספר ימיך אמלא תניא ר"ש בן יוחי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ונוהגות בין בארץ בין בחוצה לארץ והוא הדין שינהגו ומה חדש שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר

ביום השלישי יום הולדת את פרעה וגו' לפיכך יש לישב פירוש ראשון דודאי לא דיבר עמו אלא דוקא ביום ל"א לאכל משה דהיינו ח' ניסן ואמר לו הקב"ה בעוד שלשת ימים עם אותו יום שעמד בו דהיינו יום עשירי תעבורו ומקלה שלשת ימים דקאמר יהושע [ג]להעם היינו סוף יום שני שסמוך ליום ג' וזהו ביום ל"ב בסופו סמוך לתחלת יום ל"ג כמו ההוא דפסחים (דף יא:) במיפק תרתי ועייל תלת וכן מלינו בירמיה (לד) דכתיב מקץ שבע שנים תשלחו איש את עבדו ופריך בערכין (דף לג.) מאי קאמר שבע ותלא עבד ובשם[ד] ומשני שם לגמכר ושבע לגרעע פי' שאם פגע בו יובל שנת ז' לגליעתו או למכירתו[ו] משלחהו אלמא אע"ג שהיובל משמע מתחלתו[ז] קורא מקץ שבע שנים הכא נמי קרי תחילת יום ג' מקלה שלשת ימים: שאין איסורו איסור עולם. פי' בקונטרס אלא כל ט"ז בלבד ויש היתר לאיסורו שביום ט"ז איסורו ניתר אם אומר קרב ולפי זה אתיא כר' יהודה דאמר במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף סח.) דכל ט"ז אסור כי ליכא עומר ואיכא למאן דאמר התם האיר המזרח מתיר: והוא הדין לערלה בשתים. פי' בקונטרס אע"ג דאין איסורו איסור עולם דמותרת בשנה רביעית מיהו איסורו איסור הנאה ואין לו היתר תוך ימי איסורו והקשה ר"ת הרי הפרי שגדל בשני ערלה אסור לעולם ואין לו היתר[ה] ופי' ר"ת דערלה זו בשנה רביעית קאמר[ו] דיש היתר לאיסורו על ידי פדיון[ז] אבל בשתים ר"ל איסורו איסור עולם ואיסור הנאה והר"ר י"ט פירש דבערלה ממש קאמר דיש היתר לאיסורו ויכיר פירושו יש היתר לגרום איסור ולנוטעם[ח] וכלאים אסור לגדלם ולזורעם[ט] והקשה לו רבינו תם דקתני בספרי יש היתר לאחר איסורו משמע שהאיסור נפקע[י] וה"ר משה מפונטייז"ל מפרש דערלה יש היתר לאיסורו על ידי ב"ד דפרי ערלה אסורין עד ט"ו בשבט[כ] ואם מיסרו ב"ד חדש כסלו הרי ממהרין יום התירן וכן חדש דחדש אסור עד י"ז בניסן ואם מסרו ב"ד חדש אדר נמצא שממהרין יום התירו מה שאין כן בכלאים שאין ב"ד יכולים להתירן בשום ענין ועוד אומר ר"י דאפילו קאי דיש היתר לאיסורו לפרי שגדל בו דאינו נאסר מה שגדל לאחר ג' שנים וכן קנה שיבולת אין התבואה נאסרת משום חדש מה שגדל בקנה השבולת לאחר העומר הואיל והשנים קודם העומר[כא] ולפי זה אתי אפילו למ"ד האיר המזרח מתיר[כב]:

והוא הדין לערלה בשתים. ואם תאמר טבל ותרומה ומעשר[כג] גילף מק"ו דחדש דנוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ או כמה מצינו שהרי איסורו

1. ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען
דברים ח ג
2. וימת שם משה עבד יי בארץ מואב על פי יי:
דברים לד ה
3. ויבכו בני ישראל את משה בערבת מואב שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל משה:
דברים לד ח
4. ויהי אחרי מות משה עבד יי ויאמר יי אל יהושע בן נון משרת משה לאמר:
יהושע א א
5. משה עבדי מת ועתה קום עבר את הירדן הזה אתה וכל העם הזה אל הארץ אשר אני נתן להם לבני ישראל:
יהושע א ב
6. עברו בקרב המחנה וצוו את העם לאמר הכינו לכם צידה כי בעוד שלשת ימים אתם עברים את הירדן הזה לבוא לרשת את הארץ אשר יי אלהיכם נתן לכם לרשתה:
יהושע א יא
7. והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון ויחנו בגלגל בקצה מזרח יריחו:
יהושע ד יט
8. ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא ויי אמר אלי לא תעבר את הירדן הזה:
דברים לא ב
9. לא תוקה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא:
שמות כג כו

גליון הש"ס

גמ' ר"א כ"ר שמעון איבר. פליג על אבוהי וקו שבת מד ע"א: רש"י ד"ה ואסורין בהנאה וכו' לשון הקדש. אין זה המקבלת לקמן נו ע"ב וע"ש:

מוסף רש"י

אל ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן (ס"א שאותה שנעבר הירדן מיושבת ונוטה שנאמר אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן והרגוש של נוטבת יקבת ר"ל מיושבת) (שמות טז לה). והיו משתקין ממן שבבליהם. שלקטו בשבעה בחדש (יהושע ה יא). חסר שלושים יום. שהרי בטו בשייר ירד להם המן תחילה ובטו בניסן פסק שנאמר וישבות המן ממחרת (שמות טז לה). הכינו לכם צידה. בכל דבר הצריך לדרך וכלי זיינס למלחמה אמר להם לתקן ומשתה אלה אומר במאכל ומשתה הרי היו מתפקים המן שבבליהם עד טו בניסן וכו'. בעוד שלשת ימים. בסוף שלשת ימים בעוד שהייו כאן שלשת ימים ואחר תעברו (יהושע א יא). בן מאה ועשרים שנה אנכי היום. היום מלאו ימי ושעותי ביום זה מולדתי ביום זה אמות (דברים לא ב) שלשים ושלשה ימים למפרע. שלשים יום בחנוכו של משה ושלשה ימים שהכינו להם לילה (מגילה יג:). בן מאה ועשרים שנה אנכי היום. היום מלאו ימי ושעותי, כדאי הלילה שתכפר על המיתה (שם).

מוסף תוספות

א. כדאמרינן (יבמות כ.) בס"ג דהוה דחי עשה דיבום לאו דאלמנה מן הארוסין אלא דגזרינן כיאה ראשונה אטו כיאה שניה. תוס' טוך. ב. ומה שאמר יהושע כי בעוד שלשת ימים היינו בסוף שלשת ימים דכתיב ויהי מקצה שלשת ימים ויעברו השוטרים בקרב המחנה וכתיב בתריה כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות היינו כריתת ירדן ומדקאמר מחר משמע דהיינו יום ד' שלאחר ג' ימים דמקצה שלשת ימים היינו בסוף כמו מקץ שבע שנים תעשה שמיטה דשביעית סופה משמטת, וכן פרש"י בפי' יהושע בעוד שלשת ימים, בעוד בסוף, עוד תתעכבו כאן ג' ימים ולאחר מכאן תעברו משמע שרוצה לומר שברביעי עברו, תוס' טוך. ג. ואפילו מאן דלית ליה מקצת היום ככולו לענין שלשים של אבלות (מ"ק יז:) מ"מ קליש ליה אבלות ואין כאן עצבות כל כך. תוס' טוך. ד. בתוס' טוך כתוב דהיינו כשתשלים שש ונרצע וחל יובל באמצע שנה שביעית, יובל מוציאו ואפי' לא נכנס בשביעית אלא יום אחד כשחל יובל מוציאו מיד. (ועי' מהרש"א) ה. שהרי ערלה זו מה שנאסר בה איסור עולם דפירות של תוך שלש שנקראים ערלה אינם מותרים לעולם ושלאחר שלש לא נאסרו מעולם ואין דין ערלה בהם. ריטב"א. והעץ לא נאסר אפילו בתוך ימי ערלה דכתיב את פריו. רמב"ן; מה שאין כן בחדש. תוס' הרא"ש. ז. ובכל עניני ערלה קאמר ולפי שבא איסורו משום ערלה כוללו עם הערלה ורבעי יש היתר לאיסורו ע"י חילול אבל ערלה גופה אתיא אף בשלשה. תוס' הרא"ש. ז. או להביא לירושלים, תוס' פסחים מד: ח. שהאדם זורע קודם לעומר תבואתו אעפ"י שנאסרת בחדש וכן הערלה מותר לנטוע אילן שהוא נעשה ערלה. רמב"ן. ט. דכתיב לא תזרע כלאים, רמב"ן. י. דאלמא בהיתר הנאה הדברים אמורים ולא בהיתר מעשה שהוא קודם האיסור. ריטב"א. כ. וביכורים. תוס' הרא"ש.

מיסורו מיסור עולם ואין היתר לאיסורו בעודו טבל ותרומה וי"ל דאיכא למיפרך מה לחדש שכן אינו בשאלה תאמר בהני בשאלה פי' שיכולין לשאול לחכם כדי לחזור מהפרשת תרומה ומעשר שהפרישם[2] וטבל אע"ג שאינו בשאלה לעולם הוי טבל עד שתקנו מ"מ כיון דאיסורו אינו אלא מחמת תרומה ומעשר לא חמירי מינייהו[3] עוד י"ל דאיכא למיפרך דלא דמי לחדש שהרי איסורו בא מאליו ולא ע"י מעשה אדם אבל טבל ותרומה איסורן בא ע"י מירוח[4] שהוא מעשה אדם ושמא יש לדחות דחדש נמי בא ע"י אדם דהיינו החריש והזריעה:

השמטת כספים חובת הגוף היא. פי' בקונטרס ולמה אתה אומר שהיא מצוה שנצטוו עליה אחר כניסתן לארץ כיון דחובת הגוף (1) נצטוו עליה אף במדבר ומשני זמן שאי אתה משמט קרקע כגון במדבר [5]דליכא חריש וזריעה אי אתה וכו' ופריך ואימא במקום שאתה משמט לומר אף בזמן שנית המקדש קיים לא תנהג השמטת כספים אלא בארץ ומשני הכא רגייה קרא ת"ל כי קרא שמיטה דמשמע מ"מ וקשה דא"כ לא היה לו לומר ת"ל כי קרא שמיטה כיון [6]דהתירוץ של קושיא הוא אלא הוה ליה למימר [7](אלא) אמר קרא כי קרא שמיטה ועוד קשה דהיאך נוכל לפרש לעיל שתנהוג שמיטת כספים במדבר והלא דין שמיטות אינו אלא לאחר ירושה וישיבה כדאמרינן בסוף פירקין (לקמן דף מ:) גדול תלמוד תורה שקדם לשמיטה ס"א שנה ונראה לי השמטת כספים חובת הגוף הוא וא"כ פשיטא דנוהג אפילו בחוצה לארץ ומאי אתא ר"א בר' שמעון דאשמועינן ומשני לא צריכא לכדרבי יהודה משום הקישא דמקשי כספים לקרקעות אינטריך למימר וגרסי' מהו דתימא במקום שאתה משמט קרקע דהיינו בארץ ישראל שהרי חובת קרקע היא אתה משמט כספים ובמקום שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים ואימא במקום שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובמקום שאין אתה משמט קרקע אין אתה משמט כספים ת"ל כי קרא שמיטה לה' מכל מקום: שילוח עבדים חובת הגוף היא סד"א הואיל וכתיב [2]וקראתם דרור בארץ אין בחוצה לארץ לא תלמוד לומר יובל היא מכל מקום אם כן מה תלמוד לומר בארץ [3]בזמן שהדרור נוהג בארץ נוהג בחוצה לארץ אין דרור נוהג בארץ אינו נוהג בחוצה לארץ [4]תנן התם [5]החדש אסור מן התורה בכל מקום [6]ערלה הלכה [7]והכלאים מדברי סופרים מאי הלכה אמר רב יהודה אמר שמואל [8]הלכתא מדינה עולא אמר רבי יוחנן [9]הלכה למשה מסיני א"ל עולא לרב יהודה בשלמא לדידי דאמינא הלכה למשה מסיני היינו דשני לן בין ספק ערלה לספק כלאים [10]דתנן [11]ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר בחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ואילו גבי כלאים [12]תנן [13]כרם הנטוע ירק וירק [14]נמכר חוצה לארץ אסור בסוריא מותר בחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד אלא לדידך ניתני

[6]כל מצוה שנצטוו ישראל קודם שיכנסו לארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ לאחר כניסתן לארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן [8]השמטת כספים ושילוח עבדים שאע"פ שנצטוו עליהם לאחר כניסתן לארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ השמטת כספים חובת הגוף היא לא נצרכא אלא [2]לכדתניא [3]דתניא רבי אומר [1]וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים [2]בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים ואימא במקום שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובמקום שאין אתה משמט קרקע אין אתה משמט כספים ת"ל כי קרא שמיטה לה' מכל מקום: שילוח עבדים חובת הגוף היא סד"א הואיל וכתיב [2]וקראתם דרור בארץ אין בחוצה לארץ לא תלמוד לומר יובל היא מכל מקום אם כן מה תלמוד לומר בארץ [3]בזמן שהדרור נוהג בארץ נוהג בחוצה לארץ אין דרור נוהג בארץ אינו נוהג בחוצה לארץ [4]תנן התם [5]החדש אסור מן התורה בכל מקום [6]ערלה הלכה [7]והכלאים מדברי סופרים מאי הלכה אמר רב יהודה אמר שמואל [8]הלכתא מדינה עולא אמר רבי יוחנן [9]הלכה למשה מסיני א"ל עולא לרב יהודה בשלמא לדידי דאמינא הלכה למשה מסיני היינו דשני לן בין ספק ערלה לספק כלאים [10]דתנן [11]ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר בחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ואילו גבי כלאים [12]תנן [13]כרם הנטוע ירק וירק [14]נמכר חוצה לארץ אסור בסוריא מותר בחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד אלא לדידך ניתני

[1]**חוץ מהשמטת כספים.** ולקמיה פריך הא נמי נצטוו עליה קודם לכן דהא הגוף היא ומאי חוץ: **לא נצרכא אלא לדתניא.** דלא נצטוו עליה קודם לכן: **בזמן שאין אתה משמט קרקע.** כגון במדבר ולאחר שנכנסו: **ואימא במקום כו'.** ולמעוטי חוצה לארץ אף בזמן [2]האמר: **אסור מן התורה בכ"מ.** קסבר מושב כל מקום שאתם יושבים משמע[3]: **הלכתא מדינה.** הנהיגוהו הם עליהם בחוצה לארץ: **היינו דשני לן.** ממור ספק ערלה מספק כלאים. ספק ערלה ספק עברו עליה שלא אכלו אי נמי פרדס שיש בו נטיעות ערלה ושאר נטיעות ולקט עובד כוכבים מן הפירות ואין ידוע מהיכן: **בסוריא.** היא ארם נוהרא שכבש דוד וסגפה עם ארץ ישראל וקסבר כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש[4] הלכך ספיקו מותר. ולקמן (דף לט.) פרכינן ואי הלכה למשה מסיני היא בחוצה לארץ היאך מיקל בספיקה ומשנינן אימא כך נאמרה הלכה ספיקה מותר בחוצה לארץ ודאה אסור: **ובחוצה לארץ.** דרחיק טפי ולא מיחליף: **יורד.** ישראל ולוקח מן העובד כוכבים הלוקט מפרדס שיש בו נטיעות ילדות וחקנות וישראל יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתחלה: **ובלבד שלא יראנו.** ישראל כשהוא לוקט מן [5]הערלה והא [6]דתניא לעיל בסוריא מותר כשנלקט כבר אבל לכתחלה אינו אומר לו לך רד ולקוט: **כרם הנטוע ירק.** שזרע ירק בין הגפנים[7] דה"ל כלאי הכרם: **וירק נמכר חוצה לו.** ויש לחוש שמא מירק שגדל בכרם הוא וה"ל ספק כלאים: **יורד.** עובד כוכבים ולוקט מן הכלאים ממש ומוכר לאחר: **ובלבד שלא יקוט.** החבר עצמו ביד. ואם אינה דערלה בחוצה לארץ דברי סופרים ולא הלכה למשה[8] מאי שנא דאחמיר בספק ערלה מספק כלאים: ניתני

[1]כל מצוה שנצטוו ישראל קודם שיכנסו לארץ דהיינו חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ: **חוץ מהשמטת כספים.** ולקמיה פריך הא נמי נצטוו עליה קודם לכן דהא הגוף היא ומאי חוץ: **לא נצרכא אלא לדתניא.** דלא נצטוו עליה קודם לכן: **בזמן שאין אתה משמט קרקע.** כגון במדבר ולאחר שנכנסו: **ואימא במקום כו'.** ולמעוטי חוצה לארץ אף בזמן [2]האמר: **אסור מן התורה בכ"מ.** קסבר מושב כל מקום שאתם יושבים משמע[3]: **הלכתא מדינה.** הנהיגוהו הם עליהם בחוצה לארץ: **היינו דשני לן.** ממור ספק ערלה מספק כלאים. ספק ערלה ספק עברו עליה שלא אכלו אי נמי פרדס שיש בו נטיעות ערלה ושאר נטיעות ולקט עובד כוכבים מן הפירות ואין ידוע מהיכן: **בסוריא.** היא ארם נוהרא שכבש דוד וסגפה עם ארץ ישראל וקסבר כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש[4] הלכך ספיקו מותר. ולקמן (דף לט.) פרכינן ואי הלכה למשה מסיני היא בחוצה לארץ היאך מיקל בספיקה ומשנינן אימא כך נאמרה הלכה ספיקה מותר בחוצה לארץ ודאה אסור: **ובחוצה לארץ.** דרחיק טפי ולא מיחליף: **יורד.** ישראל ולוקח מן העובד כוכבים הלוקט מפרדס שיש בו נטיעות ילדות וחקנות וישראל יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתחלה: **ובלבד שלא יראנו.** ישראל כשהוא לוקט מן [5]הערלה והא [6]דתניא לעיל בסוריא מותר כשנלקט כבר אבל לכתחלה אינו אומר לו לך רד ולקוט: **כרם הנטוע ירק.** שזרע ירק בין הגפנים[7] דה"ל כלאי הכרם: **וירק נמכר חוצה לו.** ויש לחוש שמא מירק שגדל בכרם הוא וה"ל ספק כלאים: **יורד.** עובד כוכבים ולוקט מן הכלאים ממש ומוכר לאחר: **ובלבד שלא יקוט.** החבר עצמו ביד. ואם אינה דערלה בחוצה לארץ דברי סופרים ולא הלכה למשה[8] מאי שנא דאחמיר בספק ערלה מספק כלאים: ניתני

[9]תנן כל מצוה שנצטוו ישראל בחוצה לארץ אינה נוהגת בחוצה לארץ אלא בארץ ישראל ולא בחוצה לארץ אלא בזמן שיש בה יישוב ארץ ישראל ובזמן שאין בה יישוב ארץ ישראל אינה נוהגת

ניתני או זה וזה יורד ולוקח [1] אמר ליה רבי אלעזר בר' יוסי אומר משום ר' יוסי בן דורמסקה שאמר משום רבי יוסי הגלילי שאמר משום רבי יוחנן בן נורי שאמר משום ר' אליעזר הגדול אין ערלה בח"ל ולא והאנן [2] תנן רבי אליעזר אומר אף החדש תני חדש אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן ערלה בח"ל הלכה למשה מסיני א"ל [3] [א] ר' זירא לרבי אסי [4] והתניא [5] ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר [6] (בחוצה לארץ יורד ולוקט) [7] אישתומם כשעה חדא א"ל אימא כך נאמר [8] ספיקא מותר ודאה אסור אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן [9] לוקין על הכלאים [10] דבר תורה [ב] אמר ליה רבי אלעזר [11] בר' יוסי והאנן [12] תנן הכלאים מדברי סופרים [13] לא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן בהרכבת האילן דרשמואל [14] דאמר שמואל [15] את חקתי תשמורו חוקים שחקקתי לך כבר בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע [16] מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בח"ל אף שדך נוהג בין בארץ בין בח"ל ואלא הכתיב שדך ההוא [17] למעוטי [18] זרעים שבח"ל רב [19] חנן ורב ענן הוו שקלי ואזלי באורחא חזיוהו לההוא גברא דקא זרע זרעים בהדי הדדי א"ל ניתי מר נשמתיה א"ל לא חווריתו ותו חזיוהו לההוא גברא דקא זרע חיטי [20] ושערי בי גופני א"ל ניתי מר נשמתיה א"ל לא צהריתו לא קיימא לן כרבי יאשיה [21] דאמר [22] עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד רב יוסף [23] מערב ביזרני וזרע א"ל אביי והאנן תנן הכלאים מדברי סופרים א"ל ילא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן בכלאי זרעים כלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה בח"ל נמי גזרו בהו רבנן כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בח"ל נמי לא גזרו בהו רבנן הדר אמר רב יוסף לאו מלתא היא דאמרי דרב זרע גינתא דבי רב משארי משארי מאי טעמא לאו משום עירוב עירובי כלאים אמר ליה אביי בשלמא אי אשמעינן

ארבע

סני כרבי יאשיה בכלאים וכרבי אלעזר כו' ומותר לזרוע תחת הכרם וגם מותר לזרוע כלאי זרעים בח"ל דתלמדינן הכא רב יוסף מערב ביזרני וזרע ואף על גב דאמר לאו מילתא היא הא כבר תרלה אביי וגרלה לה"ר שמואל מאיוור"א דעוב ליזהר שלא לזרוע זרעים סמוך שלשה עופפים מעיקרו של אילן דגרלה כמרביע זרעים בתוך האילן:

שאם

תזרע כרמך כלאים, כלומר הואיל ואינו חייב בזריעת הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד למאי איצטריך לאו גבי כרם, הרי נתחייב משום כלאי זרעים בחטה ושעורה. ומשני חבריא אמרי להתראה, שאם התרו בו משום שדך לוקה, משום כרמך לוקה. והאי דבעי שני מינים וכרם, דכתיב כלאים וכרמך וכתיב נמי כלאים ושדך, ולא בעי בכלאי זרעים אלא שני מינים, הטעם דקרקע בלא זרעים נקראת שדה, ובלא גפנים לא מקרא כרם. ופי' לא צהריתו, איננס בקיאים בזה, שכלאי זרעים מותר לזרוע בח"ל. לא קי"ל וכו', דבארץ אינו חייב [עד] שיזרענו) וכו' והואיל ובארץ אינו חייב אם זורע מין אחד גבי מין ירק בכרם ואינו אסור אלא מדרבנן, בח"ל מותר לזרוע מין אחד או מין ירק בכרם, דהא אפילו בארץ לא אסרה תורה כדאיתא במנחות [טו, ב]. וכ"כ הר"ם בזרעים (פס"א) [כלאים פ"ח ה"ג-ד"ד] שמותר לזרוע ירק בצד הכרם בח"ל ואותו הירק אסור באכילה, והוא שיראה אותו לוקט אבל ספקו מותר. מערב בזרעונים. היה מערב מיני זרעים וזורען. ופי' מערב

ניתני [1] **או זה וזה יורד ולוקח.** דערלה ודכלאים לו זה וזה יורד ולוקט דלא תסרו בחוצה לארץ אלא את הזורע לו את הלוקט בידים: **ספק לי.** לקוט שלא בפני שיהיה ספק אצלי ואתה מיכול ובערלה קאי: **חריפי דפומבדיתא.** עיפא ואבימי בני רחבה דפומבדיתא: **סתום ספיקא ואבד ודאה.** כלומר ספיקו מותר ודאה אסור. והיתר ספיקא סתמיהו להורות בהלנעה ולא לדרשו ברבים הואיל ומקילין בה וכה"ג אמרי' בנדרים (דף כג.) במילתא אחריתי רב הונא בר חיננא סבר למדרשיה בפירקא א"ל רבא תנא סתים לה סתומי ואת דרים לה בפירקא אלמא סתום סתום הדבר קאמר כך השיב רבינו גרשם בר' יהודה זצ"ל: **ואבד ודאה.** הואיל והן מקילין אל תתיר להם לספק זה אצל זה אלא אבד אותם הפירות בידיה: **והכרז על פירותיהן.** של אלו המקילין בה שטעונין גניזה: **אף החדש.** אלמא בערלה כת"ק ס"ל דקא מוסיף חדש: **תני חדש.** ולא תני אף. והכי קאמר ערלה וכלאים הרי הם כאבר התלויין באילן ואין נוהגין בח"ל אבל חדש נוהג בח"ל דכתיב בו מושב כל מקום שאתם יושבים: **בסוריא מותר.** ואי ודאה בח"ל הלכה היכי מזלזלינן בספיקא: **כך נאמר.** הלכה למשה: **לוקין על הכלאים בח"ל דבר תורה.** כדליף לקמיה: **בהרכבת האילן.** מין בשאינו מינו: **חקתי תשמרו.** מדלא כתיב ושמרתם את חקתי משמע את חקתי אשר מעולם תשמרו [2] מלמד שהזהיר את נח ובניו עליהן ואלו הן החקים בהמתך לא תרביע שדך לא תזרע ואיזו זריעת כלאים שאני אומר שחקקתים לך כבר דומיא דבהמה דבר המסויים והיינו הרכבה ומהכא נפקא לן בסנהדרין (דף ס.) דבני נח הוזהרו עליהן והכא אתה מוסיף ללמוד מהיקש זה דומיא דבהמה אפי' בח"ל דהא תוכת הגוף היא אף שדך בח"ל: **והכתיב שדך.** המיוחד לך וח"ל לא הקנו לך מן השמים: **ההוא למעוטי זרעים.** דכלאי הכרם בח"ל דמשום דאפקיה בלשון זריעה כתב שדך: **נשמתיה.** דהא עבר על דברי סופרים: **לא חווריתו.** אין הלכות כלאים מחווירים לכם: **לא צהריתו.** אין הלכות כלאים זוהרות ומאירות לכם: **לא קי"ל כר' יאשיה.** בתמיה. וטעמיה דר' יאשיה לא ידענא מהיכא נפקא ליה דבעינן ג' מיני זרעים וחרצן שלישי. ומפולת יד [3] נפקא ליה [4] (דברים כב) מלא תזרע כרמך כלאים משמע שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים: **מערב ביזרני וזרע.** ולא בכרם: **והא אנן תנן כו'.** וקס"ד אפי' כלאי זרעים נמי אסרו ביה כי היכי דבח"י אסירי מדאוריתא: **כלאי זרעים.** לא כתיב בהם פן תקדש [5] דמשמע לא תזרע כלאים נפקו: **לאו מילתא היא דאמרי.** דלא גזרו על כלאי זרעים בח"ל: **לגינתא דבי רב.** שהיתה לצורך התלמידים לאכול ירק שבה: **משארי משארי.** ערוגות ערוגות:

ארבע

תני חדש. ואי"ת אמאי צריך למחוק אף לימא דקאי [6] אכלאים [7] וא"ל כיון דאמר רבי אליעזר אין ערלה בח"ל אין סברא לומר שיהא מחמיר [8] בכלאים יותר מערלה ועוד אומר ר"י כיון דכלאים דרבנן וחדש דאורייתא אין שייך למיתני אף אכלאים ולא פריך אלא אלינא דמ"ד ערלה הלכה למשה מסיני [9]:

ההוא למעוטי זרעים. פירש בקונטרס זרעים שבכרם [10] דאין לוקין עליו אבל אין לפרס כלאי זרעים דקרקע דבהם לא אינטריך קרא כיון דמוכת קרקע הוא פשיטא דאין נוהגת אלא בארץ אבל כלאי זרעים שבכרם אינטריך קרא אע"ג דמוכת קרקע הוא דס"ד למילפיהו בק"ו דחדש כיון דאיסורן איסור עולם ואסורין בהנאה אבל זרעים לא מצי למילף מק"ו דחדש דהא כלאי זרעים דקרקע אינם אסורים בהנאה דלאמר לקמן בשמעתין כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה במחולה בארץ לא גזרו בה רבנן: **לא** [11] ק"ל כרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. פי' בקונטר' לא ידענן מהיכא נפקא ג' מיני זרעים וחרצן אליבי ומפולת יד נפקא ליה מלא תזרע כרמך כלאים משמע שזריעת הכרם עצמה תהא כלאים עכ"ל וגרלה דהאי דבעי רבי יאשיה חטה ושעורה דלאו דבעי רבי יאשיה חטה ושעורה דוקא להתחייב משום כלאי הכרם אבל מכלאי זרעים מתחייב משום מיני מינין כמו חטה ושעורה אפי' לרבי יאשיה ומדע מדקאמר הא כתיב שדך למעוטי כלאי זרעים שבחולה לאדם ואי לית ליה לר' יאשיה כלאי זרעים [12] למה לי שדך דמשמע למעוטי ח"ל אפילו בא"י נמי אינו לוקה אלא משמע דבכלאי זרעים לא פליג וכן מוכח בירושלמי [13] דקאמר התם על דעתיה דרבי יאשיה נאמר שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר כרמך לא תזרע כלאים כלומר בלא חרצן מיחייב משום כלאים בחטה ושעורה חברייא אמרין להתראה שאם התרו בו משום שדך ומשום כרמך לוקה אחים כלומר כי איכא כרם בהדי כלאים לוקה אחים ואי אית דרבי יאשיה לית ליה כלאי זרעים מאי בעי ליה לרבי יאשיה לאיזה דבר נאמר כרמך והא אינו [14] לוקה כלל על שדך כי אם על כלאי כרם אלא שמע מינה אית ליה אפיר כלאי זרעים בלא כלאי כרם ות"ת אמאי לא בעי רבי יאשיה בכלאי זרעי' אלא שני מיינים ובכלאי הכרם בעי שלשה מיינים וי"ל דמשמע ליה דקרא ה"ק כרמך לא תזרע כלאים כלומר בעינן שיהיו כלאים קודם שיבואו בכרם אבל גבי שדך וכלאי זרעים כגון חטה ושעורה קרוים כלאים להתחייב כשזורען בקרקע דגוף הקרקע קרוי שדה [15] וגרלה דהכלה כרבי יאשיה דאף ע"ג דאסכמן כמה משניות דלא כוותיה כגון המעביר עליו נקוב בכרם (כלאים פ"ז משנה ח) והמסכך בגפנו כו' (שם משנה ה) מ"מ קי"ל כוותיה דלאמר בפ' מי שמתו (ברכות דף כב.) נהוג עלמא כתלמא

עין משפט נר מצוה

תיג א מיי' פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכ' יא סמג לאוין קמד טוש"ע י"ד סימן רלד סעיף ט:

תיד ב ג מיי' פ"א מהל' כלאים הל' ה טוש"ע י"ד סי' רלה סעי' א וסי' רלו סעי' ח:

ד [מיי' שם הל' ג טוש"ע י"ד סי' רלו סעי' ב]:

תטו ה מיי' פ"ה מהל' כלאים הלכה ג סמג לאוין רס טוש"ע י"ד סימן רלו סעיף א:

תטז ו מיי' שם הלכה ו וסמג שם טוש"ע י"ד סימן רלה סעיף ג:

ז מיי' שם הל' ג ד טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף טו:

תורה אור השלם

1. לָכֵן לֹא יִהְיֶה לְךָ מַשְׁלִיךְ חֶבֶל בַּגּוֹרָל בְּקָהָל יְיָ:
מיכה ב ה

2. אֵת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֵמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:
ויקרא יט יט

מוסף תוספות

א. לחוד שנוהגין בחוץ לארץ דכוותה אמרינן בפרק מקום שנהגו גבי הא דתנן נותנים פאה ללפת ולקפלוט ואומרו עליה אף מן הכרוב ואוקימנא דאלפת בלחוד קאי. ריטב"א. ב. מדרבנן. ריטב"א. ג. ולשמואל דאמר הלכות מדינה וערלה וכלאים תרווייהו דרבנן אפילו הכי תני אף החדש לדידיה ניחא אי אף החדש אכלאים לחודיה קאי ולא איצטריך לשנויי הכא אלא לר' יוחנן, תוס' הרא"ש. ועי' מהרש"א. ד. שהוא חרצן. תוס' הרא"ש. ה. אבל בשדה לא שייך למימר הכי שיזרע כלאים בהדי שדך דשדה לאו דבר הנזרע הוא. שם.

תוס' ר"י הזקן (המשך)

ואיכא מאן דאמר דהא [ד]ר' יאשיה להיתר הנאה נאמרה, שאינו אסור בהנאה עד שיזרע ג' מינים אלו, והיינו דקאמר נהוג עלמא. וההיא דעצין נקוב דלא כר' יאשיה היא. ובעל (ה"ה) [ההשלמה] כתב דשני מינים אם זרעם בכרם אסור בהנאה וההיא דהמעביר עצין נקוב מיירי שיש שני מינים בעצין. והיכא שזורע בכרם מין אחד מותר בהנאה והיינו נהוג עלמא כר' יאשיה בכלאים. ואין אלו אלא דברי נביאות. ועוד בהדיא תנן בכלאים פ"ה [ה"ה] הנוטע ירק בכרם או המקיים ה"ז מקדש. אלמא אף בחד מינא אסור בהנאה. והעיקר דהא דר' יאשיה לא נאמרה אלא אם לוקה בזריעתו אם לאו, דגרסינן בירושלמי [כלאים] פ"ח [ה"א] ד]כתיב לא תזרע כרמך להחמיר עליו אפילו מין אחד. פי' הואיל ואמר שדך לא תזרע כלאים בהיינו שני מינים בשדה שומע אני אם זרע בשדה ועשה כרם בשני מינים, ומשני להחמיר שאם זרע מין זרע אחד עם זרע הכרם אע"ג דליכא משום כלאי זרעים חייב משום [כלאי] כרם. וזה ראיה שאם זרע חטה וחרצן לדברי הכל ליכא משום כלאי זרעים. על דעתיה דר' יאשיה כתיב שדך לא תזרע לאיזה דבר נאמר לא

תוס' ר"ש

הובא בסוף המסכת

תוס' ר"י הזקן

אריוך. קרי ליה לשמואל משום דהלכתא כוותיה בדיני, לשון דיינא שדינו דין כמו מלך. ספק לי. כלומר חן לי מספק ערלה ואיכול. ואית דמפרשי חן לי מודאי ערלה דס"ל ללוי ולרבה ולרב אויא כמ"ד אין ערלה בח"ל. וי"ש פירש לקוט שלא בפני כדי שיהא ספק אצלי. חריפי דפום בדיתא. עיפא ואבימי בני רחבה דפום בדיתא. סתום. ספק ערלה הניחהו בידך וגנזהו לאוכלו. וי"ש פירש לא תחיר להם כי אם בהצנע וודאי ערלה אבדהו שאסור בהנאה. יורד ולוקח. ואם הלמ"מ היא אמאי ספיקא מותר. אשתומם כשעה חדא. פסוק הוא בדניאל [ד"ה, טז], כלומר עמד בבהלה ומשומם כמו שעה. אימור. ההלכה שנאמרה למשה כך נאמרה. והאי אימור לשון ודאי הוא. והלכתא כר' יוחנן הלכך כל ספק ערלה מותר בח"ל ספק עברו ג' שנים או לא עברו, או ספק לקט מילדה או מזקנה. לוקין. אף בח"ל. הרכבת אילן. אסורה כדשמואל וכלאי הכרם אינן אסורים אלא מדרבנן. שחקקתי לך. היינו הרכבת אילן והרבעת בהמה שאסורה לבני נח כדאיתא פרק (ר' ישמעאל) [ערבע מיתות סנהדרין ס, א]. והלכתא כשמואל ור' יוחנן. שדך. שמשמע שלך דוקא דהיינו בארץ, בח"ל לא הקנו לו מן השמים. כלאי זרעים. דבח"ל אין אסור בזריעתן ולא באכילתן כמו שנכאר לקמן. דהוה זרע. או מין אחר או ירק. נשמתיה. דהא עבר אדברי סופרים. לא צהריתו. כלומר אינכם בקיאים בזה. לא קיי"ל כר' יאשיה. פי' הר"ם [כלאים פ"ה ה"ז] דר' יאשיה לענין מלקות אמר שאינו לוקה הזורע כלאים (בח"ל) אלא כשזורע חטה ושעורה וחרצן יחד אבל מין אחד או ג' שני מינין אסור בהנאה ואינו לוקה, כדתנן פ"ז [דכלאים מ"ח] המעביר עצין נקוב בכרם אם הוסיף במאתים אסור ומייתינן בפ' כל שעה [פסחים כה, א] ובפ' כל הבשר [חולין קטז, א]. והא דאמרינן במי שמתו [ברכות כב, א] ובראשית הגז [חולין קלו, ב] נהוג עלמא כר' יאשיה בכלאים, ר"ל פי' דלא לקי בארץ אלא כשזורע ג' מינים אלו, הלכך בח"ל ליכא איסורא בזריעתן בפחות מג' מינים אלו.

גליון הש"ס

גמ' לבעובי זרעים שבחוצה לארץ. עיין שבת פד ע"ב תד"ה אלבנא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' א"ל רב אסי והתניא כו': [ב] שם א"ל ר"א בר' יוסי נסחק: